

Drs. L.G. van der Tas

Implementatie van 'a true and fair view' in Duitsland (2)

1 Inleiding

Het eerste deel van dit artikel, opgenomen in het maart-nummer van dit Maandblad, gaf een uiteenzetting van de gevolgen voor de financiële verslaggeving in Duitsland van de invoering van de 'true and fair view'-gedachte. Deze invoering was noodzakelijk als gevolg van de plicht tot aanpassing van de Duitse wetgeving aan de Vierde EEG-Richtlijn tot harmonisatie van het vennootschapsrecht, waarin deze gedachte als uitgangspunt wordt gehanteerd. Vele Duitse auteurs zijn, in tegenstelling tot hun Engelse collega's, van mening dat de Duitse financiële verslagen reeds een 'true and fair view' geven en er dus geen belangrijke wijzigingen in de Duitse financiële verslaggevingspraktijk zullen optreden. Inderdaad bleken er grote overeenkomsten te zijn tussen de principes/concepten die in Duitsland en Engeland aan de financiële verslaggeving ten grondslag liggen. Hierbij hebben wij echter een tweetal kanttekeningen geplaatst die van belang zijn voor het beoordelen van Duitse financiële verslagen. In de eerste plaats wordt in Duitsland in vergelijking met Engeland en Nederland een groter gewicht toegekend aan het voorzichtigheidsprincipe. In de tweede plaats kent men in Duitsland het zogenaamde Massgeblichkeitsprinzip, volgens welke de bedrijfseconomische jaarrekening uitgangspunt is voor de belastingheffing. Het onderhavige artikel illustreert meer in concreto de invloed van beide genoemde principes op de praktijk van de Duitse financiële verslaggeving, mede in relatie tot de Engelse en Nederlandse praktijk. Tevens zal worden ingegaan op een aantal specifiek Duitse aspecten van de financiële verslaggeving. In het korte bestek van dit artikel kunnen niet alle items van het financiële verslag worden besproken. Bij de keuze speelde met name een rol de mogelijkheid met behulp van deze items de invloed van het voorzichtigheidsprincipe en het 'Massgeblichkeitsprinzip' te illustreren. Dit betekent dat andere, niet minder interessante onderwerpen buiten beschouwing zijn gelaten, bijvoorbeeld omdat de complexiteit van het onderwerp een voor illustratiedoeleinden te uitgebreide uiteenzetting zou vergen of de meningen omtrent het betreffende onderwerp na de wetswijziging nog te sterk verdeeld zijn.

2 Voorzichtigheidsprincipe en Massgeblichkeitsprinzip

Een voorzichtige waardering betekent dat activa lager en schulden hoger

worden gewaardeerd dan bij een minder voorzichtige waardering. Indien het voorzichtigheidsprincipe in Duitsland een belangrijker rol speelt dan in Nederland en het Verenigd Koninkrijk, zou dit betekenen dat in minder gevallen kosten mogen worden geactiveerd, dat activa lager moeten worden gewaardeerd en/of dat schulden hoger moeten worden gewaardeerd.

Het Massgeblichkeitsprinzip houdt in dat de vennootschappelijke balans in principe de basis is voor de belastingheffing. In een aantal gevallen geldt dat specifieke fiscale waarderingsvoorschriften moeten worden toegepast, met doorbreking van deze 'Massgeblichkeit'. Bij doorbreking van het 'Massgeblichkeitsprinzip' is de behandeling in de vennootschappelijke balans niet van invloed op de behandeling in de fiscale balans. Aannemende dat ondernemingen geneigd zullen zijn de belastinglast te minimaliseren en naar de toekomst te schuiven, betekent dit dat bij het opstellen van de vennootschappelijke jaarrekening rekening zal worden gehouden met de fiscale consequenties van zodanige opstelling. De vennootschappelijke balans wordt dus in belangrijke mate beïnvloed door de fiscale gevolgen. Dit wordt aangeduid met 'umgekehrte Massgeblichkeit'. Om de fiscale winst te minimaliseren zullen ondernemingen in de vennootschappelijke balans, voor zover dit van invloed is op de fiscale balans, zo weinig mogelijk kosten activeren, activa zo laag mogelijk waarderen en passiva zo hoog mogelijk.

Dit betekent dat het voorzichtigheidsprincipe en het 'Massgeblichkeitsprinzip' in dezelfde richting werken en het dus moeilijk is de invloed van beide grondslagen afzonderlijk te bepalen. Duidelijk is echter dat het 'Massgeblichkeitsprinzip' slechts van invloed is op de wijze waarop het financiële verslag wordt opgesteld indien er zowel fiscaal als handelsrechtelijk sprake is van een keuzemogelijkheid. Indien handelsrechtelijk geen keuzevrijheid tussen alternatieve methoden bestaat voor de onderneming kan het 'Massgeblichkeitsprinzip' deze keuze niet beïnvloeden. Hetzelfde geldt indien fiscaal geen keuzemogelijkheid bestaat. De verwerkingsmethode in de handelsrechtelijke jaarrekening heeft dan geen invloed op de fiscale jaarrekening zodat het 'Massgeblichkeitsprinzip' geen invloed heeft op de keuze in de handelsrechtelijke jaarrekening.

Het voorzichtigheidsprincipe kan tot uitdrukking komen zowel bij het opstellen van de voorschriften als bij het maken van een keuze uit opties geboden door de voorschriften. In Duitsland wordt echter nauwelijks empirisch onderzoek gedaan naar de externe verslaggeving door ondernemingen zodat slechts met behulp van illustraties aangegeven kan worden welke keuze ondernemingen in de praktijk hebben gemaakt.

Wij zullen hierna voor een aantal posten van de jaarrekening nagaan welke de invloed is van het voorzichtigheidsprincipe en het 'Massgeblichkeitsprinzip'. Daarbij wordt een vergelijking gemaakt met de voorschriften in Nederland en het Verenigd Koninkrijk.

3 Immateriële vaste activa

Indien het voorzichtigheidsprincipe in Duitsland een belangrijker rol speelt dan in Nederland en het Verenigd Koninkrijk, zullen er in Duitsland minder mogelijkheden zijn immateriële vaste activa te vormen. Indien het 'Massgeblichkeitsprinzip' een rol speelt, zal dit leiden tot het niet vormen van immateriële vaste activa in geval er zowel handelsrechtelijk als fiscaal sprake is van een keuzemogelijkheid. Beide stellingen zullen aan de hand van tabel 1 worden beoordeeld.

In de tabel is weergegeven welke mogelijkheden in de drie landen aanwezig zijn om immateriële vaste activa te vormen in de balans. Duidelijk is dat de presentatiewijzen alsmede de activeringsmogelijkheden in de verschillende landen divergeren. De post 'Aufwendungen für die Ingangsetzung und Erweiterung des Geschäftsbetriebs' bevat de geactiveerde aanloop- en uitbreidingskosten en moet worden gepresenteerd vóór het hoofd 'Immaterielle Vermögensgegenstände'. Niet geactiveerd mogen worden de kosten van oprichting en uitgifte van aandelen. In Nederland mogen de oprichtingskosten inclusief aanloopkosten en kosten van uitgifte van aandelen worden geactiveerd onder de post 'Kosten van uitgifte van aandelen'. In het Verenigd Koninkrijk daarentegen mag geen der genoemde kosten worden geactiveerd. Kosten van onderzoek en ontwikkeling mogen in Duitsland niet en in Nederland wel worden geactiveerd. In het Verenigd Koninkrijk mogen slechts ontwikkelingskosten onder bepaalde omstandigheden worden geactiveerd.

In paragraaf 2 werd uiteengezet dat het 'Massgeblichkeitsprinzip' slechts een rol kan spelen indien zowel handelsrechtelijk als fiscaal sprake is van een keuzemogelijkheid tussen twee of meer verwerkingsmethoden. Aangezien dit voor geen der posten geldt, kan het 'Massgeblichkeitsprinzip' bij het al dan niet activeren van immateriële vaste activa geen rol spelen. Wel is het denkbaar dat ondernemingen geneigd zijn aan de verplicht te activeren immateriële vaste activa een lage waarde toe te kennen in verband met de fiscale consequenties.

Een vergelijking tussen de mogelijkheden tot het vormen van immateriële vaste activa in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk levert geen bewijs op voor de stelling dat het voorzichtigheidsprincipe in Duitsland meer gewicht wordt toegekend dan in het Verenigd Koninkrijk. Weliswaar bestaat in Duitsland niet de in het Verenigd Koninkrijk in bepaalde omstandigheden bestaande mogelijkheid ontwikkelingskosten te activeren. Daar staat tegenover dat in het Verenigd Koninkrijk de in Duitsland in beperkte mate toegelaten activering van oprichtingskosten verboden is en dat concessies e.d. mógen worden geactiveerd terwijl dit in Duitsland verplicht is, zij het met een voorzichtige waardering. Wel is de conclusie gerechtvaardigd dat in Nederland aanzienlijk meer mogelijkheden zijn immateriële vaste activa te vormen dan in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk.

Tabel 1

Duitsland			Nederland		Verenigd Koninkrijk	
Benaming	Handelsrechtelijk Activering	Fiscaal Activering	Benaming	Activering	Benaming	Activering
Aufwendungen für die Ingangsetzung und Erweiterung des Geschäftsbetriebs	0 ^a	-	Immateriële vaste activa		Intangible assets:	
<i>Immaterielle Vermögensgegenstände:</i>						
Aufwendungen für die Gründung und Beschaffung des Eigenkapitals	-	-	Kosten van uitgifte van aandelen	0 ^a	Formation expenses	-
Aufwendungen für Forschung und Entwicklung	-	-	Kosten van onderzoek en ontwikkeling	0 ^a	Research costs	-
					Development costs	0 ^b
Konzessionen, gewerbliche Schutzrechte und ähnliche Rechte und Werte sowie Lizenzen an solchen Rechten und Werten	+	+	Concessies en vergunningen	0	Concessions, patents, licenses, trade marks and similar rights and assets	0
			Intellectuele eigendom	0		
Geschäfts - oder Firmenwert	0	+	Goodwill	0	Goodwill	0

^a Bij activering geldt een winstuitdelingsverbod van vrije reserves ter hoogte van het geactiveerde bedrag

^b Onder bepaalde voorwaarden

+ = verplicht   0 = optioneel   - = verboden

Het begrip goodwill heeft in Nederland een ruimere inhoud dan in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. In Duitsland en het Verenigd Koninkrijk kan in de enkelvoudige jaarrekening slechts goodwill ontstaan bij bedrijfsfusie (verwerving van de activa en passiva van de andere onderneming). In Nederland echter kan ook bij aandelenfusie (verwerving van de aandelen van de andere onderneming) goodwill ontstaan. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat deelnemingen in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk in de enkelvoudige jaarrekening moeten worden gewaardeerd op historische uitgaafprijs of lagere marktwaarde terwijl in Nederland deelnemingen veelal anders dan op historische kostprijs worden gewaardeerd.

Dat het begrip goodwill in Nederland een ruimere inhoud heeft dan in de beide andere landen behoeft overigens niet te betekenen dat dit leidt tot een minder voorzichtige waardering. De betaalde goodwill bij fusie of overname door middel van verwerving van aandelen is bij waardering van de deelnemingen op historische uitgaafprijs of lagere marktwaarde impliciet geactiveerd in de post deelneming. Ageschreven wordt slechts indien de marktwaarde daalt beneden de historische uitgaafprijs. In Nederland is de activering van deze goodwill optioneel en moet er bij activering op worden afgeschreven hetgeen niet het geval is indien deze goodwill is begrepen in de post deelnemingen. Uiteraard geldt wel dat waardering van de deelneming op historische uitgaafprijs of lagere marktwaarde in het algemeen leidt tot een voorzichtiger waardering van de deelneming dan waardering op basis van de vermogensmutatiemethode zoals dit in Nederland gebruikelijk is.

4 Materiële vaste activa

In tabel 2 is weergegeven welke waarderingsgrondslagen van materiële vaste activa kunnen worden toegepast in Duitsland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk.

Tabel 2

	<i>Duitsland</i>	<i>Nederland</i>	<i>VK</i>
Historische uitgaafprijs of lagere marktwaarde	+	0	0
Actuele waarde/'Current cost'	-	0	0
'Market value'	-	-	0

+ = verplicht   0 = optioneel   - = verboden

* Het Engelse begrip 'current cost' is niet precies hetzelfde als het Nederlandse begrip actuele waarde zoals uiteengezet in het Besluit waardering activa, artikelen 5 en 6. Current cost is identiek aan het gecoördineerde waardebegrip van Limperg. De keuze tussen vervangingswaarde en directe en indirecte opbrengstwaarde is afhankelijk van de verhoudingen tussen deze drie waarden. Bij het begrip actuele waarde is de keuze tussen deze drie waarden afhankelijk van de beleidsbeslissing van de ondernemingsleiding omtrent vervanging en bestemming van het actief. In de praktijk echter zullen beide begrippen veelal samenvallen.

Het voorzichtigheidsprincipe heeft er in Duitsland toe geleid dat waardering anders dan op historische kostprijs of lagere marktwaarde verboden is. Daarmee wordt aan dit principe in Duitsland een groter belang gehecht dan in de beide andere landen.

De historische kostprijs kan zijn de historische uitgaafprijs of de vervaardigingsprijs. Ten aanzien van het bepalen van de hoogte van deze bedragen bestaan tussen deze drie landen slechts geringe verschillen. (Nederland: artikel 388 BW 2; Duitsland: par. 255 Handelsgesetzbuch; Verenigd Koninkrijk: Companies Act 1985, Schedule 4, par. 26, 27) De historische kostprijs (Anschaffungspreis; purchase price) bestaat uit de inkoopprijs (Aufwendungen des Erwerbs; actual price paid) plus bijkomende kosten (Nebenkosten; expenses incidental to its acquisition) zoals inkoop-, vervoers- en opslagkosten. In Duitsland wordt in tegenstelling tot de beide andere landen mede tot de uitgaafprijs gerekend de kosten van het bedrijfsklaar maken van het actief, voor zover direct toerekenbaar. De vervaardigingsprijs bestaat uit de directe materiaal- en fabricagekosten. Daaraan mag worden toegevoegd een gedeelte van de indirecte materiaal- en fabricagekosten alsmede van de algemene kosten. Eveneens mogen worden toegevoegd de rentekosten van vreemd vermogen opgenomen ten behoeve van de financiering van de vervaardiging van het actief, voor zover vallend in de periode van vervaardiging. In Nederland wordt niet de eis gesteld dat het vreemd vermogen is aangetrokken speciaal voor de financiering van de vervaardiging. In Duitsland en het Verenigd Koninkrijk wordt deze eis wel gesteld.

In paragraaf 2 werd uiteengezet dat het 'Massgeblichkeitsprinzip' slechts een rol kan spelen indien zowel handelsrechtelijk als fiscaal sprake is van een keuzemogelijkheid tussen alternatieve methoden. Dit betekent dat de invloed van het 'Massgeblichkeitsprinzip' in Duitsland op het bepalen van de historische kostprijs gering is. Slechts ten aanzien van het activeren van rentekosten en een gedeelte van de algemene kosten geldt dat zowel handelsrechtelijk als fiscaal een keuzemogelijkheid aanwezig is.

5 Afschrijvingen

Artikel 386 lid 4 Titel 8 van de Nederlandse wet bepaalt: 'Op vaste activa met een beperkte gebruiksduur wordt jaarlijks afgeschreven volgens een stelsel dat op de verwachte toekomstige gebruiksduur is afgestemd'. De Raad voor de Jaarverslaggeving voegt daaraan toe in Richtlijn 2.02.120: 'De hoogte van de afschrijving dient stelselmatig te worden bepaald . . . , daarbij dient de verdeling van de afschrijvingslasten zoveel mogelijk parallel te lopen met de vermindering van het prestatievermogen.'

Het Verenigd Koninkrijk kent vergelijkbare voorschriften in Statement of Standard Accounting Practice (SSAP)-12 (revised). Paragraaf 15 daarvan luidt: 'Provision for depreciation of fixed assets having a finite useful life should be made by allocating the cost (or revalued amount) less estimated residual values of the assets as fairly as possible to the periods expected to benefit from their use.'

De afschrijving op materiële vaste activa was in de Duitse wet geregeld in par. 154 lid 1 (oud) Aktiengesetz (AktG) en vrijwel ongewijzigd overgenomen in par. 253 lid 2 Handelsgesetzbuch (HGB): 'Bei Vermögensgegenstände des Anlagevermögens, deren Nutzung zeitlich begrenzt ist, sind die Anschaffungs- und Herstellungskosten um planmäßige Abschreibungen zu vermindern. Der Plan muss die Anschaffungs- oder Herstellungskosten auf die Geschäftsjahre verteilen, in denen der Vermögensgegenstand voraussichtlich genützt werden kann.'

Opvallend is de overeenkomst tussen de drie landen wat betreft dit onderwerp. Afschrijvingen moeten stelselmatig plaatsvinden over de verwachte gebruiksduur van het actief. De verwachte gebruiksduur is gebaseerd op technische en economische omstandigheden. Blijkbaar heeft het voorzichtigheidsprincipe in Duitsland geen groter gewicht dan in de beide andere landen, althans voor zover blijkend uit de voorschriften. Het is uiteraard mogelijk dat de gebruiksduur door Duitse bedrijven in de praktijk voorzichtiger wordt ingeschat dan door bedrijven in Nederland of het Verenigd Koninkrijk.

Echter, bij het bepalen van de afschrijvingen op materiële vaste activa en, zij het in mindere mate, op vlottende activa, speelt het 'Massgeblichkeitsprinzip' in Duitsland een grote rol. Dit was verwoord in het tweede lid van par. 154 AktG (oud) en in de nieuwe bepalingen verplaatst naar par. 254 HGB: 'Abschreibungen können auch vorgenommen werden, um Vermögensgegenstände des Anlage- oder Umlaufvermögens mit den niedrigeren Wert anzusetzen, der auf einer nur steuerrechtlich zulässigen Abschreibung beruht.' Nieuw in de wet is dat kapitaalvennootschappen dergelijke afschrijvingen in de vennootschappelijke jaarrekening slechts mogen doorvoeren indien de fiscale erkenning daarvan afhankelijk is (par. 280 HGB). De afschrijvingen uit fiscale overwegingen mogen zelfs plaatsvinden indien de resulterende boekwaarde in strijd is met de 'Grundsätze ordnungsmässiger Buchführung' (Baumbach/Duden/Hopt. p. 672). De Duitse fiscale wetgeving kent talloze mogelijkheden vervroegd af te schrijven alsmede 'Sonderabschreibungen' en 'erhöhte Abschreibungen' te plegen (zie overzicht WP-Handbuch 1985/86, Band II p. 90-91 en 96-100). Het is bijvoorbeeld mogelijk eerst degressief af te schrijven en vervolgens over te stappen op lineaire afschrijving zodra dit leidt tot hogere afschrijvingen (par. 7 lid 3 Einkommenssteuergesetz).

Deze beïnvloeding door fiscale overwegingen kan er toe leiden dat de boekwaarde in sterkere mate afwijkt van de werkelijke waarde dan anderszins het geval zou zijn. Bijvoorbeeld in de financiële verslagen van Hoechst (1985, p. 44) en Schering (1984, p. 41) wordt gesteld dat de maximaal toegestane fiscale afschrijvingspercentages werden gehanteerd, dat overgestapt is van degressieve op lineaire afschrijvingen zodra dit leidde tot hogere afschrijvingen en dat alle fiscale mogelijkheden tot bijzondere afschrijvingen werden benut. Schering AG, 1984, p. 41: 'Die Nutzungsbedingungen Sonderabschreibungen werden planmässig zu den steuerlichen Höchstsätzen vorgenommen, ... Darüber hinaus wird planmässig von den

Sonderabschreibungsmöglichkeiten auf Grund steuerlichen Bestimmungen in vollem Umfang Gebrauch gemacht.'

In het kader van de beoordeling van de vraag welke invloed de implementatie van 'a true and fair view' in Duitsland heeft, is het van belang te wijzen op de nieuw ingevoerde verplichting voor kapitaalvennootschappen (par. 285 nr. 5 HGB) in de toelichting aan te geven: 'das Ausmass, in dem das Jahresergebnis dadurch beeinflusst wurde, dass bei Vermögensgegenstände . . . Abschreibungen . . . auf Grund steuerrechtlicher Vorschriften vorgenommen oder beibehalten wurden . . . ; ferner das Ausmass erheblicher künftiger Belastungen, die sich aus einer solchen Bewertung ergeben'.

Schering AG heeft het financiële verslag over 1985 reeds op basis van de nieuwe voorschriften opgesteld, hoewel de nieuwe bepalingen betreffende de enkelvoudige jaarrekening pas betrekking hebben op boekjaren aanvangend na 31 december 1986 en de bepalingen betreffende de concernjaarrekening op boekjaren aanvangend na 31 december 1989. Zij mogen echter, mits integraal, worden toegepast op eerdere boekjaren. Dit scheidt de mogelijkheid de consequenties van de wetwijziging te beoordelen door de financiële verslagen van Schering AG over 1984 en 1985 met elkaar te vergelijken.

Schering AG, 1985, p. 45: 'Das Sachanlagevermögen wird zu Anschaffungs- bzw. Herstellungskosten vermindert um planmässige nutzungsbedingte Abschreibungen angesetzt. . . . Die Abschreibungen werden bei Gebäuden linear über eine Nutzungsdauer von maximal 40 Jahren, beim beweglichen Anlagevermögen überwiegend zunächst degressiv und später linear vorgenommen. . . . Im Abschluss der Schering AG werden zusätzliche Abschreibungen nach steuerlichen Vorschriften unter den Sonderposten mit Rücklageanteil ausgewiesen. . . . Soweit die Gründe für . . . vorgenommene Abschreibungen nicht mehr bestehen, werden Zuschreibungen vorgenommen. Die Schering AG behält jedoch den niedrigeren Wertansatz bei nicht abnutzbaren Anlagegegenständen in Ausnutzung des steuerlichen Wahlrechts bei.' In de toelichting op de post 'Sonderposten mit Rücklageanteil' (zie paragraaf 8) wordt aangegeven welke 'Zuschreibungen' niet zijn gemaakt en welk belastingpercentage geldt bij vrijval van deze toevoegingen aan de 'Sonderposten mit Rücklageanteil'.

De afschrijvingen worden dus nog steeds beïnvloed door fiscale voorschriften, zij het dat afschrijvingen gepleegd uit fiscale overwegingen afzonderlijk worden vermeld en gedeeltelijk worden gepassiveerd onder de 'Sonderposten mit Rücklageanteil' in plaats van in mindering gebracht op de desbetreffende activa.

6 Financiële vaste activa

Het voorzichtigheidsprincipe speelt in Duitsland een belangrijke rol bij de waardering van lange termijn vorderingen waarop geen of slechts een lage rente wordt ontvangen. Deze vorderingen moeten worden gewaardeerd op

contante waarde, gebaseerd op de marktrente. Lange termijn schulden waarop geen of slechts een lage rente behoeft te worden betaald daarentegen mogen niet op contante waarde, maar moeten op nominale waarde worden gewaardeerd.

Deelnemingen moeten in Duitsland, evenals in het Verenigd Koninkrijk, in de vennootschappelijke jaarrekening worden gewaardeerd op historische uitgaafprijs of lagere marktwaarde terwijl in Nederland veelal de vermogensmutatiemethode met netto-vermogenswaarde of zichtbare intrinsieke waarde als beginwaarde wordt gehanteerd.

7 Vlottende activa

Ten aanzien van de te hanteren waarderingsgrondslagen en de vaststelling van de historische uitgaafprijs en vervaardigingsprijs geldt hetzelfde als gesteld in paragraaf 4; zij het dat in het Verenigd Koninkrijk vlottende activa niet mogen worden gewaardeerd op 'market value'. Vermeld dient te worden dat het voorzichtigheidsprincipe in Duitsland tot gevolg heeft dat het tussentijds nemen van winst op onderhanden werk wettelijk verboden is. In het Verenigd Koninkrijk (zie SSAP - 9, par. 27) en Nederland (ontwerp-Richtlijn 2.06-254/255) is dit onder omstandigheden toegestaan. Overigens wordt door sommige Duitse auteurs gesteld dat het tussentijds nemen van winst in uitzonderingsgevallen wel toegestaan is omdat dit in overeenstemming is met de GoB (WP-Handbuch, 1985/1986 Band I, p. 599).

8 Sonderposten mit Rücklageanteil

De invloed van de fiscale voorschriften op de vennootschappelijke jaarrekening komt het sterkst tot uitdrukking in de post 'Sonderposten mit Rücklageanteil'. Deze post bestaat uit twee elementen:

- belastingvrije reserves; de Duitse wet kent diverse mogelijkheden bedragen ten laste van de (vennootschappelijke en fiscale) winst aan de 'Sonderposten mit Rücklageanteil' toe te voegen. De belasting van deze bedragen wordt dan uitgesteld tot het moment waarop deze vrijvallen uit de 'Sonderposten mit Rücklageanteil'. Als voorbeelden worden genoemd de 'Rücklage für Ersatzbeschaffung' (te vergelijken met de Nederlandse fiscale vervangingsreserve) en de 'Rücklage für Kapitalanlagen in Entwicklungsländern' (Entwicklungsländer - Steuergesetz, par. 1, lid 1). Laatstgenoemde reserve mag ten laste van de winst worden gevormd indien investeringen worden gepleegd in ontwikkelingslanden. De reserve wordt pas belast indien deze na verloop van tijd in gedeelten vrijvalt ten gunste van de fiscale winst.

- bijzondere afschrijvingen (Sonderabschreibungen) en waardecorrecties (Wertberichtigungen) die niet veroorzaakt worden door waardedaling van het onderliggende actief, maar een fiscale faciliteit zijn om uitstel van belastingheffing te verkrijgen. De waardedaling wordt niet ten laste van het actief gebracht, maar gepassiveerd onder de 'Sonderposten mit Rücklageanteil'. Dit werd reeds verondersteld mogelijk te zijn onder de oude wet. In de nieuwe wet is dit expliciet toegestaan (par. 281 HGB). Dit kwam reeds

naar voren bij de bespreking van het financiële verslag van Schering, 1985 in paragraaf 5.

Voor kapitaalvennootschappen is nieuw in de wet opgenomen dat 'Sonderposten mit Rücklageanteil' slechts mogen worden gevormd indien de fiscale erkenning daarvan afhankelijk is (par. 273 HGB). Voor een aantal 'Sonderposten mit Rücklageanteil', waaronder de 'Preissteigerungsrücklage' (par. 74 Einkommenssteuer Durchführungs Verordnung) geldt deze eis niet, zodat deze niet meer in de jaarrekening van kapitaalvennootschappen voorkomen.

De bedrijfseconomische betekenis van de 'Sonderposten mit Rücklageanteil' is tweeslachtig. Het zijn geen reserves want zij zijn niet bij de winstbestemming, maar buiten de winst- en verliesrekening om of ten laste van de winst gevormd. Maar zij hebben wel gedeeltelijk het karakter van een reserve. Tegelijk echter rust er een fiscale claim op deze bedragen waarvan de hoogte en het tijdstip van belasting onzeker is, waardoor ook een element van een voorziening aanwezig is. In de nieuwe wet is voorgeschreven dat in de toelichting moet worden aangegeven welke fiscale claims rusten op de 'Sonderposten mit Rücklageanteil' (par. 285 nr. 5 HGB) zodat een betere beoordeling van het karakter van deze post mogelijk is.

9 Latente belastingen

Nieuw in de Duitse wet is de verplichting rekening te houden met latente belastingen (par. 274 HGB). Voor passieve latente belastingen (uitgestelde belastingen) die in de toekomst waarschijnlijk zullen omkeren moet een voorziening worden gevormd. Actieve latente belastingen (voortuitbetaalde belastingen) die in de toekomst waarschijnlijk zullen omkeren mogen als een overlopende post (Rechnungsabgrenzungsposten) worden geactiveerd. Aangezien het onderwerp latente belastingen nieuw is in Duitsland, is de discussie hieromtrent nog niet uitgekristalliseerd.¹ Wel is men algemeen van mening dat de in het Verenigd Koninkrijk (SSAP - 15, revised) voorgeschreven 'partial method', waarbij slechts rekening wordt gehouden met latenties die binnen afzienbare tijd zullen omkeren, niet is toegestaan. Voorts mag met actieve latenties uit hoofde van voorwaartse verliescompensatie geen rekening worden gehouden. Ook hier dus een voorzichtige waardering.

10 Voorzieningen

Het bepalen van de hoogte van voorzieningen is een enigszins subjectieve zaak waarbij het voorzichtigheidsprincipe een grote rol kan spelen. De relatieve rol van het voorzichtigheidsprincipe in Duitsland ten opzichte van Nederland en het Verenigd Koninkrijk bij het bepalen van de hoogte van voorzieningen kan niet uit de voorschriften worden afgeleid. Wel kan worden afgeleid uit het feit dat het Massgeblichkeitsprinzip ook geldt voor voorzieningen, dat Duitse ondernemingen geneigd zullen zijn een zeer voorzichtig beleid in deze te voeren.

11 Nogmaals: 'A true and fair view'

Uit het voorgaande blijkt dat het voorzichtigheidsprincipe en het 'Massgeblichkeitsprinzip' in Duitsland een grote rol spelen. Zo men al kan stellen dat Duitse financiële verslagen een 'true and fair view' geven, heeft dit toch een andere betekenis dan die men in het Verenigd Koninkrijk daaraan toekent. De nieuwe Duitse wet brengt hierin verbetering, met name door de verplichting aan te geven welke de invloed is van uit fiscale overwegingen gekozen methoden van waardering en resultaatbepaling alsmede door de verplichting rekening te houden met latente belastingen. Dit betekent dat aan de toelichting van de jaarrekening een belangrijke, bijna corrigerende functie is toegekend. Er blijven echter belangrijke verschillen met Nederland en het Verenigd Koninkrijk.

Op deze plaats dient aandacht te worden besteed aan een belangrijke ontwikkeling in de financiële verslaggeving in Duitsland als gevolg van de aanpassing van de Duitse wetgeving aan de Zevende EEG-Richtlijn, die van grote invloed is op de vraag of de financiële verslagen in Duitsland 'a true and fair view' geven.

De belasting wordt bepaald op basis van de enkelvoudige jaarrekening, niet op basis van de concernjaarrekening. Het 'Massgeblichkeitsprinzip' is dus slechts van invloed op de enkelvoudige jaarrekening. Onder de oude Duitse wet echter geldt het principe van de 'Massgeblichkeit der Einzelbilanz für die Konzernbilanz' (par. 331 AktG, oud). Dit houdt in dat de activa en passiva in de concernbalans moeten worden opgenomen tegen de bedragen waarvoor deze in de enkelvoudige balans zijn opgenomen. Een aanpassing van de grondslagen aan de grondslagen van de consoliderende onderneming (uniformering van grondslagen) is dus verboden. Deze sterke binding zorgt ervoor dat het fiscale 'Massgeblichkeitsprinzip' indirect ook van invloed is op de concernjaarrekening. In de nieuwe wet is de binding tussen de enkelvoudige en de geconsolideerde jaarrekening grotendeels losgelaten. Par. 308 HGB bepaalt dat de waarderingsgrondslagen moeten worden geuniformeerd, behoudens ondergeschikte afwijkingen. Bovendien wordt niet geëist dat de waarderingsgrondslagen toegepast in de concernjaarrekening overeenkomen met de waarderingsgrondslagen gehanteerd in de enkelvoudige jaarrekening van de moederonderneming. Wel moeten eventuele verschillen worden vermeld en gemotiveerd.

Deze nieuw ontstane keuzevrijheid van waarderingsgrondslagen voor de concernjaarrekening schept vele mogelijkheden deze concernjaarrekening meer te laten aansluiten op de Angelsaksische wijze van financiële verslaggeving. Het fiscale 'Massgeblichkeitsprinzip' is hiermee immers voor de concernjaarrekening opgeheven. Het is interessant te bezien in hoeverre Duitse ondernemingen gebruik zullen maken van deze mogelijkheid met behulp van het concernverslag een 'true and fair view' te geven die beter aansluit op hetgeen in het Verenigd Koninkrijk onder dit begrip wordt verstaan.

De reeds genoemde onderneming Schering AG heeft gebruik gemaakt van de nieuw ontstane mogelijkheid het concernverslag meer in overeenstem-

ming met de Angelsaksische opvattingen in deze op te stellen door de invloed van fiscale voorschriften terug te dringen.² De ‘Sonderposten mit Rücklageanteil’ bijvoorbeeld zijn gesplitst in een gedeelte reserve en een gedeelte voorzieningen en vervolgens onder deze posten opgenomen. Het geheel van wijzigingen leidt tot een belangrijke toename van het eigen vermogen.

Noten

¹ Zie Harms/Küting, 1985; Siegel, 1985; Hafner, 1986; Schneeloch, 1986; Sonderausschuss Bilanzrichtliniengesetz, 1986.

² Zie Schering AG Geschäftsbericht 1985, met name p. 44 en 50 en Reige, 1986.

Literatuur

Naast de bij deel 1 genoemde literatuur:

Accounting Standards Committee, *Statement of Standard Accounting Practice (SSAP)-9*, ‘Stocks and Work in Progress’, *Accountancy*, July 1975, p. 84-88.

Idem, *SSAP-15* (revised), ‘Accounting for Deferred Tax’, *Accountancy*, June 1985, p. 76-84.

Idem, *SSAP-12* (revised), ‘Accounting for Depreciation’, *Accountancy*, Febr. 1987, p. 144-146.

Baumbach, A., K. Duden, K. J. Hopt, *Handelsgesetzbuch*, 27e druk, München, 1987.

Hafner, R., Einige kritische Anmerkungen zur Steuerabgrenzung nach par. 274 HGB, *Schmalenbachs Zeitschrift für betriebswirtschaftliche Forschung*, 1986, p. 373-384.

Harms, J. E., K. Küting, Probleme latenter Steuern im Entwurf des Bilanzrichtlinie-Gesetzes, *Betriebs-Berater*, 20-1-1985, p. 94-101.

Hoechst, *Geschäftsbericht*, 1985.

Institut der Wirtschaftsprüfer, *Wirtschaftsprüfer-Handbuch 85/86 Band I*, Düsseldorf 1985.

Idem, *Band II*, Düsseldorf, 1986.

Morse, G., *Companies Consolidation Legislation 1985*, London, 1985.

Raad voor de Jaarverslaggeving, *Richtlijn 2.02 ‘Materiële vaste activa en afschrijvingen’*.

Idem, *ontwerp - Richtlijn 2.06 ‘Vorraden en kosten van het goederenverbruik’*.

Reige, J., Pionierarbeit geleistet, *BetriebsWirtschaftsMagazin nr. 10* 1986, p. 9-10.

Schering AG, *Geschäftsbericht 1984 en 1985*.

Schneeloch, D., Probleme der Steuerabgrenzung im Einzelabschluss, *Die Wirtschaftsprüfung nr. 19*, 1986, p. 517-528.

Siegel, T., Latente Steuern, 4. EG-Richtlinie und Bilanzrichtlinie-Gesetz, *Betriebs-Berater*, 20.3.1985, p. 495-502.

Sonderausschuss Bilanzrichtlinien-Gesetz, Entwurf einer Verlautbarung: Zur Steuerabgrenzung im Einzelabschluss, *Die Wirtschaftsprüfung*, nr. 23/1986, p. 671-672.